

Reformatorisk After Dinner Speech

24. – 25. november 2008 afholdt kirkeministeren en konference på Hotel Koldingfjord med temaet "Vor lutherske arv og udfordring".¹ Denne artikels forfatter var af ministeren indbudt til at holde en *after dinner speech*,² som han gav ovenstående titel

Af Erling Tiedemann

Kære kirkeminister – kære lutherske arvinger.

Martin Luther holdt som bekendt *Tischreden*, Adolf Hitler holdt – uden sammenligning i øvrigt – *Tischmonologen* – og nu skal jeg så – helt og aldeles uden sammenligning overhovedet – holde en *after dinner speech* – endda en reformatorisk én.

Det undrer sikkert nogle, og forarger måske endda somme, at en katolik er blevet indbudt til at holde en reformatorisk tale. Frø af ugræs må vist være føget over hegnet, har de måske tænkt – eller endda sagt.

Det har imidlertid den indlysende baggrund, at min katolske kirke er så langt den mest reformatoriske af nutidens kristne kirker.

Den katolske Kirke har ikke alene det latinske udtryk *ecclesia semper reformanda* som ét af sine slagord, altså at Kirken altid har reformation behov – med tryk på *altid*. Den har også under Det

¹ På konferencen, der blev ledet af rektor *Eberhard Harbsmeier*, talte lektor. dr. theol. *Bent Flemming Nielsen* om "Kirken, menigheden – og teologi. Om Luther, Barth og nutiden"; professor, dr. theol. *Kirsten Busch-Nielsen* talte om "For lidt kirke? eller for meget? Udfordringer til kirkesynet i evangelisk-luthersk teologi"; universitetslektor, ph.d. *Peter Lodberg* talte om "Reformatorisk teologi i det offentlige rum" (med biskop *Kjeld Holm* som opponert); mens universitetslektor *Karsten Fledelius*, der er formand for menighedsrådet ved Vor Frue Kirke i København, rejste spørgsmålet "Blokerer teologien for lægfolket?" – Ud over kirkeministeren og ledende embedsmænd fra Kirkeministeriet deltog op mod 100 deltagere, herunder Folkekirkens biskopper og en række repræsentanter for folkekirkelige organisationer og de teologiske fakulteter i Aarhus og København m.fl.

² En *after dinner speech* holdes under hensyn til tidspunkt og omstændigheder traditionelt i en humoristisk, til tider godmodigt drillende og hyperbolsk form, der dog samtidig dækker over dyb alvor. I artiklen er denne form og talesproget bibeholdt.

andet Vatikankoncil og ikke mindre i tiden derefter *reformeret* sig så meget, at man skal rejse langt, langt ud på landet - og helst langt ud på landet i et land langt, langt borte – for at finde forhold, der bare tilnærmelsesvis minder om min barndoms katolske kirke.

Så jo – Den katolske Kirke er virkelig reformatorisk, og derved adskiller den sig som bekendt også fra en del af de kirker, der er udgået af Reformationen – dén med stort R.

Ja, I husker den jo nok, reformationen, jeg mener: den for snart 500 år siden, som bragte så mange nye kirker frem og først bragte dem op og så bragte dem ned, nemlig ned i lommen, dengang i lommen på fyrsten og i dag – i hvert fald for enkelte kirkers vedkommende – i lommen på staten.

Ordet *stat* og ordet *statisk* kommer af samme latinske rod, og pr. definition er der derfor ikke noget specielt reformatorisk ved en statskirke.

Og Den katolske Kirke er som bekendt netop ikke nogen statskirke, men en kirke i staten.

Man kan måske sige, at mens det i Danmark forholder sig sådan, at staten har en kirke, så forholder det sig i den katolske sammenhæng sådan, at Kirken har en stat. Den har nemlig Vatikanstaten. Og det giver som bekendt Den katolske Kirke en mulighed for at tage til orde på et statsligt niveau, hvad Den danske Folkekirke som bekendt ikke har – og næppe får lov til at få, selv om landets biskopper, forstår jeg, til foråret rejser til Bruxelles for at se på, hvilke muligheder min gode partifælle *Karin Riis-Jørgensen* i så henseende mener at kunne tilbyde dem.

Så mens staten heroppe i Nord sidder på kirken, så sidder kirken dernede i Syd på staten, altså endnu en gang Vatikanstaten – og det er efter Den katolske Kirkes egen opfattelse og sociallære også kun legitimt, fordi der alene er tale om en lilleputstat på 44 hektar, med under 500 fastboende indbyggere og med et par hundrede schweizergardister med hellebarder og middelalderlige uniformer som sin eneste krigsmagt.

Ellers er det den katolske opfattelse, at staten ikke skal sidde på Kirken og Kirken ikke sidde på staten. Og derfor glæder nutidens katolikker sig faktisk også over, at italienske Giuseppe Garibaldi i 1870 gjorde det af med den daværende Kirkestat³ – uden at få indført statskirken i stedet.

Det varede godt nok nogle årtier, før datidens paver vænnede sig til tanken – men sådan er det jo med det reformatoriske: det varer til tider noget, før en kirkes ledelse ser lyset – og det gælder vist de fleste kirker, ingen nævnt, ingen glemt, I aner formentlig alligevel, hvem jeg tænker på ...

Som et eksempel på denne træghed kan det nævnes, at der i 1500-tallet gik cirka 50 år, før Den katolske Kirke opdagede, at der faktisk var god mening i noget af det, Martin Luther havde sagt – ikke i det hele naturligtvis, måske især ikke i dét, han efterfølgende sagde i forhold til dét, han først havde sagt – men mon ikke nutidens pave Benedikt er den første, som klart har givet udtryk for, at Den katolske Kirke af og til ville have stået sig ved at høre lidt bedre efter *i tide* i stedet for at smide nogen eller noget ud – *i utide*?

* * *

³ *Kirkestaten* gik tilbage til 700-tallet, og den voksede efterhånden til at dække et bredt bælte tværs over den italienske halvø. I 1798 fratog Frankrig paverne Kirkestaten, men de fik den tilbage på Wienerkongressen 1815. Med Italiens samling i 1870, der gjorde Rom til hovedstad, mistede paverne helt deres verdslige besiddelser. Efter at Kirkestaten var blevet annekteret af Italien, erklærede paven sig som "fange i Vatikanet". Denne situation varede indtil underskrivelsen af Lateranforliget i 1929 mellem pave Pius XI og den italienske stat, som etablerede den nu kendte Vatikanstat.

Nå, nu det er jo historie – men dét er lige præcis en del af problemet, nemlig at nogle af de kirker, der udgik af reformationen, for mig at se klynger sig til den, som om den stadig har den samme identitetsgivende styrke.

Hvis det reformatoriske først og fremmest bliver til noget historisk, så mister saltet jo sin kraft – og hvad skal det så saltes med, spurgte Jesus – så vidt jeg kan se uden nogensinde at have fået svar.⁴

Man kan også se det af noget andet. Martin Luthers udgangspunkt var, at han som god katolik ville reformere sin kirke – *sin* kirke. Hans reformtanker var som udgangspunkt ikke vendt mod Kirken, men mod *noget* i den og mod *nogen* i den.

Men hans berettigede reformønsker handlede jo om situationen *dengang*. En moderne Luther ville jo ikke slå 95 teser op *fra fortiden*; han ville snarere slå 195 teser op *om nutiden*.

Jeg har godt lagt mærke til, at der er kræfter i Folkekirken, som mener, at man skal revidere visse afsnit i den augsburgske bekendelse, fordi sådan noget kan man jo ikke have stående i dag.⁵

Man vil altså – om jeg så må sige: reformere reformationen, som om det reformatoriske stadig drejede sig om den.

Her er vi naturligvis væsentligt bedre stillet i Den katolske Kirke, for vi holder jo bare med regelmæssige mellemrum et koncil og siger noget nyt, og derefter gentager vi så ikke længere det gamle, hvis det ikke passer til det nye ...

Jeg har siden min katolske ungdom været helt på det rene med, at katolsk teologi vidtgående udvikler sig organisk bl.a. gennem fortielse af det obsolete.

Vi katolikker ville jo fx. heller aldrig have fundet på at genudgive Martin Luthers skrift mod jøderne.⁶ Vorherre bevares, folk kunne jo gå hen og tro, at skriftet stadig havde relevans for Kirkens liv og mission. Hvorfor skulle man genudgive det, hvis man ikke mente dét?

* * *

Nu må I ikke misforstå mig. Folkekirken har naturligvis også forandret sig – i det ydre i øvrigt delvis i katoliserende retning: Der er kommet lysglober i kirkerne, gammeltestamentlige læsninger i Højmessens tekstrækker, pilgrimsvandring til Santiago og lys på gravene ved Allehelgens tid – og så videre.

Ligesom vi i Den katolske Kirke også har forandret os – i protestantisk retning. Eksempelvis stammer over halvdelen af salmerne i vores salmebog fra Folkekirkens salmeskat.

Vi synger sågar Luthers *Vor Gud han er så fast en borg*, selv om jeg, da jeg var dreng og var tvunget til at synge med på den under skolens morgensang, altid troede, at de djævløse, der myldrer frem i vers 3, var os katolikker.

Det troede mine protestantiske klassekammerater for øvrigt også, skulle jeg hilse og sige.

Nu har jeg så forstået, at det er tyrkerne, der myldrer – hvad der naturligvis i visse folkekirkekredse, der er optaget af tidernes skiften og hverv, har givet salmen en fornyet aktualitet.

⁴ Matt 5,13

⁵ Den augsburgske Bekendelse (lat. Confessio Augustana) fra 1530, som udgør det ene af Folkekirkens fem bekendelsesskrifter, fordømmer i sin første artikel "mahometister", dvs. muslimer.

⁶ Martin Luther: "Om jøderne og deres løgne". Udgivet af Tidehverv, 1999

Det var i øvrigt ikke så let at være et katolsk barn i Danmark dengang, altså i 30'erne og 40'erne. Vil I tænke jer: Jeg var både rødhåret og katolik; det synes jeg, var lovligt meget for et enkelt barn. Kunne det ikke have været fordelt på nogle flere, spurgte jeg i min aftenbøn – i øvrigt uden at få andet svar end, at "min nåde er dig nok!"⁷

I dag er det jo helt forandret – ja, ikke det med nåden, den *har* faktisk vist sig at være nok, og dét er jeg dybt taknemmelig for.

Men dels er jeg jo, som det fremgår, ikke længere rødhåret, og dels møder man slet ikke de samme problemer med at være katolik, selv om jeg da har været ude for en borddame, som – da hun blev klar over mit religiøse tilhørsforhold – bestyrtet udbrød: "Katolik – jamen hvordan er det dog sket?!"

Det var sådan nærmest som den tegning af Fritz Jürgensen, I kender den godt, hvor en mand er faldet ned fra Rundetårn, og en tililende spørger ham: "Gud! Slog De Dem?"

Nej, jeg har ikke slået mig – og jeg føler mig i det hele taget ikke forslået som katolik – men egentlig ved jeg jo alligevel slet ikke, om det er så godt, når det kommer til stykket, at det ikke længere er et problem at være katolik i Danmark.

Måske er det bare udtryk for en betænkelig ligegyldighed i nutiden over for det religiøse eller i hvert fald over for det konfessionelle?

Måske er optagetheden af *sandhed* blevet et offer for en udbredt relativisme i samfundet, som har ramt både jeres og min kirke?

Jeg kan jo heller ikke se væk fra Jesu ord hos Lukas,⁸ hvor han siger: "Vé jer! Vé jer, når alle taler godt om jer!"

* * *

Nå, nu er der jo naturligvis mange flere, der taler godt om Folkekirken end om Den katolske Kirke, så måske har netop Folkekirken et særligt problem i den forbindelse – et vé-problem, om man så må sige?

Og veer, ja, de er naturligvis forbundet med enhver fødsel til noget nyt – medmindre man altså får foretaget kejsersnit og dermed får givet kejseren noget, han ikke skulle have haft, når henses til, at han ifølge Jesu ord ikke skal have det hele.⁹

Men veer og det reformatoriske hører vel nærmest pr. definition sammen. Den reformatoriske grundholdning er vel viljen og beredtheden til hele tiden at blive født på ny med alt, hvad det koster af veer. Den, der ikke bliver født på ny, kan jo ikke se Guds rige, som Jesus sagde til Nikodemus.¹⁰

Og her tror jeg, at vi – det vil sige de kristne i Danmark – godt kan have et fælles reformatorisk problem. Måske er vi alt for tilbøjelige til i stedet at underskrive på Prædikerens resignerede udsagn om, at der en tid til at fødes, og der er en tid til at dø.¹¹

Da den anglikanske biskop *David Zac Niringiye* fra Uganda talte under Danske Kirkedage i Haderslev i maj sidste år, sagde han, at "kristendommen i Danmark har mistet budskabet om Kristus".

⁷ 2 Kor 12,9

⁸ Luk 6,26

⁹ Mark 12,17

¹⁰ Joh 3,3

¹¹ Præd 3,2

Den sved! I hvert fald sved den hos mig, for jeg syntes, at han et stykke af vejen godt kunne have ret, når det handler om min egen katolske kirke her i landet.

Om man også i Folkekirken burde føle sig ramt af hans diagnose, ja, det vil jeg nænsomt overlade til jer selv at overveje ...

* * *

Men hvad handler det om?

Fælles for al religion er vel, at der er tale om i hvert fald tre ting – og sikkert flere, men i hvert tilfælde om en *livstolkning*, en *relation* og en *praksis*.

Kristentroen handler om en livstolkning, forstået som en eksistentiel virkelighedsopfattelse og en bekendelse af den; en tro på, at noget er sandt, og at det er en sandhed, man kan søge.

Det er ikke som ham, som Søren Kierkegaard skriver ironisk om - den teologiske kandidat, om hvem det hed sig, at han var *søgende*. Nå, blev der spurgt, søger han sandheden? Nej, han søger embede ...

Der er i al religion tale om en søgen efter et sandhedsindhold og om en tro på, at det *er* muligt at gribe i det mindste noget af dette indhold, som – selv om det ses som i et spejl og opleves som en gåde – dog er af afgørende vigtighed for ens liv.¹²

Kristentro er en livstolkning, men den er ikke en tro på hvad som helst, og den indskrænker sig ikke til blot at antage – som man siger: at der er mere mellem himmel og jord end andre steder.

Men kristentroen er også en relation. Den er ikke kun en tro på *noget*, men den er også – og nok så vigtigt – en tro på *nogen*; en afgrundsdyb tillid; en personlig overgivelse – et jeg-du-forhold.

På sit latinske teologsprog udtrykte middelalderen dét, at troen er både livstolkning og relation, ved at sige, at troen må være både *fides quae* og *fides qua* – altså både tro på *noget* og tro på *nogen*.¹³

Men af livstolkning og relation følger en praksis. Religion har også altid noget at gøre med måden at leve på - en praksis altså. "Med Troens Retfærdighed følger ufravigeligt Gerninger, da den ikke er uvirksom," skrev Martin Luther og tilføjede, at man "med Rette derfor har sagt: en Tro uden Gerninger er død, ja, den er ingen Tro".¹⁴ Citat slut.

Der findes altså adfærd – for eksempel i forhold til andre mennesker – som udfolder livstolkningen og virkeliggør relationen, og der findes former for adfærd, der ikke gør, tværtimod.

Der er således ikke kun tale om *fides quae* og *fides qua* – det handler, om jeg så må sige, også om *fides quomodo*. Der er troens *hvad*, troens *hvem* - og troens *hvordan*.

Og budskabet om Kristus, som biskop Niringiye fra Uganda altså fandt, at kristendommen havde mistet i Danmark, er jo netop troen på Kristus som *sandheden*, *vejen* og *livet* – jeg kunne måske på KlumpeDumpe-vis og uden at gøre krav på nogen fagteologisk præcision tillade mig at udlægge det sådan, at der er *fides quae* for Sandheden, *fides qua* for Vejen og *fides quomodo* for Livet.

* * *

¹² Jf. 1 Kor 13, 12

¹³ Fides qua, ordret: med den tro, man har på nogen

¹⁴ Citeret efter N. O. Jensen. Tidehverv, 1929, s.107-111. – Jf. herved Jak 2,26

Men alle tre aspekter er under pres i vore kirker og har utvivlsomt en reformatorisk indsats behov.

Den ene Gallup-undersøgelse efter den anden afslører både for Folkekirken og Den katolske Kirkes vedkommende, at en god del af medlemmerne i realiteten ikke tror på kristentroens kernesandheder om Jesus som Guds Søn, sand Gud og sandt menneske; de tror heller ikke på opstandelsens realitet, kødets opstandelse eller det evige liv, og end ikke indsatsen fra formuleringskvikke teologers side, som tilbyder, at man kan nøjes med at tro på det hele som noget rent symbolsk, synes at hjælpe.

Kirken har kort sagt sagt ondt i sandheden om sin egen identitet.

Den mange steder afsvækkede deltagelse i gudstjenesten og sakramenterne afslører yderligere, at heller ikke troen som et personligt gudsforhold står så stærkt i vore kirker.

Og når det kommer til troens praksis, synes også den at være blevet ramt af kurante misforståelser om kejserens mønt, de to regimenter og Guds børns herlige frihed.

Man forsager Djævelen, men man tror ikke på, at han eksisterer, og deri består forsagelsen så ...

I kan måske huske, at fjernsynet for nogle år siden bragte nogle morsomme klip, som folk havde optaget med deres videokameraer og sendt ind. Der var også et klip fra en højmesse med dåb i en kirke i Københavns omegn. Forældrene havde fundet, at det da kunne være så sødt, hvis dåbsbarnets storesøster på 6-7 år kunne stå fadder og svare på præstens spørgsmål.

"Forsager du Djævelen og alle hans gerninger og alt hans væsen," spurgte præsten.

"Nej!" svarede ungen med overbevisning.

Nu var det en god og pædagogisk præst, som lynhurtigt reddede situationen ved at sige, at "det var godt, at du sagde nej til Djævelen på din lillebrors vegne" – og så fortsatte han ufortrødent med det næste spørgsmål: "Tror du på Gud Fader, den Almægtige, himlens og jordens skaber?"

"Nej!" svarede pigen – aldeles urokkelig i sin barnetro ...

Nu kan jeg ikke huske, hvordan præsten klarede denne nye hurdle, men jeg kan huske, at alle vi, der sad ved TV-skærmene i de små hjem, vi skreg af grin.

Men det var jo ligesom om, at det grin blev tørret grundigt af, da det ikke længere kun var en lille pige på 6-7 år, som uforvarende svarede nej til at tro på Gud Fader, den Almægtige, som himlens og jordens skaber, men en fuldvoksen præst i Folkekirken, som oven i købet skrev bøger om sit nej.

Kan det reformatoriske sindelag leve med et sådant nej?

Ja, jeg ved jo godt, hvad vi ville have gjort ved ham i Den katolske Kirke. Vi havde trods alt nok ikke brændt ham på bålet; det er ligesom gået af mode i takt med, at Inkquisitionen gradvist har skiftet navn til Troslærekongregationen.

De kirker, der udgik af reformationen, er jo også holdt op med at brænde hekse.

Så der er måske slet ikke så meget brand i den i kirkerne længere ...?

Men i Den katolske Kirke ville vi utvivlsomt i Grosbøll-sagen stadig have holdt fast i det enkle og let forståelige princip, at ingen kan stå som officiel talsmand for en kirke, hvis centrale trossandheder han tager afstand fra.

Også hos os ville en pastor Grosbøll få en lang line, for tros- og samvittighedsfrihed er også i Den katolske Kirke noget så fundamentalt, at vi anser det som en pligt for en katolik at forlade Kirken, hvis dét er, hvad hans samvittighed byder ham.

Ingen kan naturligvis gøre krav på, at hans samvittighed er et sandhedskriterium, men der er ingen tvivl om, at for ham selv er en oplyst samvittighed et forpligtende handlingskriterium.

Men det rækker jo ikke til at stå som officiel talsmand. En officiel talsmand er jo ikke på egen boldgade; han er ikke ude i eget ærinde. Det er derfor, vi har en Troslærekongregation til at vejlede og retlede de nødvendige reformatoriske tiltag i Den katolske Kirke,

* * *

Som bekendt har Folkekirken ikke en troslærekongregation – og den forskel mellem vore to kirker grunder sig jo vidtgående på noget af det mere fundamentale, der adskiller dem – trods alt dét, som de har fælles.

Ved møder i de små menigheds- og forsamlingshuse, hvor jeg kommer en del, bliver jeg ofte spurgt, om jeg ikke sådan lige kort kan sige, hvad der er forskellen mellem den katolske og den lutherske kirke.

Jo, svarer jeg, forskellen beror i det væsentligste på antallet af paver. I Den katolske Kirke har vi kun én ...

Det minder mig om, at da pave Johannes Paul den Anden døde, og der skulle vælges en ny, da var både de italienske medier og verdenspressen enige om, at det i hvert fald ikke kunne blive kardinal Joseph Ratzinger, som i en årrække havde været såkaldt præfekt for netop Troslærekongregationen.

Min kone og jeg boede på det tidspunkt i Rom, hvor vi gik i skole for at lære italiensk – inspireret af, at vi havde set filmen *Italiensk for begyndere*, men ikke mente, at vi nødvendigvis behøvede blive stående på det stade.

Danske journalister ringede så eller kom på besøg hos os i Rom i anledning af pavevalget – blandt andet for at spørge, hvad det var, han lavede, ham Ratzinger, som ikke kunne blive pave på grund af dét.

Jo, svarede jeg, han er chef for den afdeling i Vatikanet, som tager sig af Grosbøllerne. Så forstod de, hvad det handlede om.

For selvfølgelig har vi også Grosbøller i Den katolske Kirke. Det er blandt andet derfor, vi har en troslærekongregation.

Kirken er jo en kirke, den er ikke et laboratorium for teologer. Opgaven er derfor den i virkeligheden meget demokratiske, at man skal beskytte det almindelige menneskes tro. Den – som man siger: lille mands måske lille tro skal man beskytte mod stadig forvirring. Eller som pave Benedikt vist engang har sagt det, mens han endnu var kardinal Ratzinger: Man skal beskytte deres tro, som ikke skriver bøger og lærde artikler.

* * *

En sådan tankegang, er jeg sikker på, vil de fleste af mine tilhørere – som gode lutherske arvinger – formentlig tage stærk afstand fra.

Men er det nu givet, at synspunktet er så anti-reformatorisk?

Jeg mener, det ville jo være udtryk for en banalisering af begrebet, hvis man indskrænkede det reformatoriske til bare at være identisk med en generelt anti-autoritær og indsigelsesberedt holdning eller med blot en lyst til at tale Roma midt imod og fremsætte provokerende udsagn.

Kernen i det reformatoriske kan jo ikke reduceres til blot at være noget 68-agtigt. Det ville jo være at indsnævre det reformatoriske til blot at være udtryk for en mentalitet eller en psykologisk arketype, og dermed ville det tømme begrebet for dets teologiske kerne, som naturligvis også må rumme et pastoralt og kirkeligt aspekt.

Hvad er da den teologiske kerne i det *evigt reformatoriske* – ikke at forveksle med kernen i *den historiske reformation*?

Når Kirken er en *ecclesia semper reformanda*, en kirke, som altid har reformation behov, så skyldes det for mig at se først og fremmest, at Evangeliet hele tiden må udfoldes, ikke ændres, men netop udfoldes, både udfoldes mere og mere og udfoldes igen og på ny i en stadigt forandret verden.

Jesus talte jo til os, mens han endnu var hos os, men Talsmanden, Helligånden, som Faderen ville sende i hans navn, han skal lære os alt og minde os om alt, hvad Jesus havde sagt til os, så der også fra Kirkens indre kan rinde strømme af levende vand.¹⁵

Hvortil kommer, at ét af de mest udbredte teologiske standardværker synes at være *Glemmebogen*. Derfor er der til stadighed behov for at gøre som pottemageren hos Jeremias, der, når noget havde udviklet sig skævt, tog det samme ler – og altså ikke noget andet ler, men det samme ler – og genformede det, det vil netop sige re-formerede det.¹⁶

Kirken er *semper re-formanda*, fordi det ligger i dens væsen, at dens budskab, livsytringer og selvforståelse hele tiden må reformeres, reformatteres, genformuleres og udfoldes under Åndens virke, men vel at mærke, uden at det evigt substantielle indhold derved ændres, forkortes eller tilføjes noget nyt, som ikke hele tiden har ligget udfoldet deri og ventet på at blive udfoldet i nye tidsaldre og under nye betingelser.

Hvis en kirke ikke er reformatorisk, så truer den med gradvis at holde op med at være kirke; så risikerer den i stedet at stivne og størkne til en institution, der – endnu en gang med biskop Niringiyes ord – mister budskabet om Kristus.

* * *

Nu er det trods Åndens virke som bekendt slet ikke så let at holde tungen lige i munden, for vi mennesker har jo også evnen til at høre og dog ikke høre, til at se og dog ikke kunne få øje på det centrale.¹⁷

Kirkehistorien er fuld af dårlige erfaringer og strid om det reformatoriske. Man læse blot Apostlenes Gerninger og Galaterbrevet for at blive klar over, at vi altid har haft strid om det reformatoriske som en del af vores fælles bagage.

Det er ikke op til mig at foreslå Den danske Folkekirke, at den skal se at få sig en troslærekongregation, inden den får for mange Grosbøller, og jeg erkender ydmygt, at min katolske lægmandsargumentation næppe heller vil overbevise mange *hard core* lutherske teologer.

¹⁵ Jf. Joh 14, 25-26; Joh 7, 38

¹⁶ Jer 18,4

¹⁷ Matt 13,15

De politiske partier tror jeg, at jeg på forhånd helt vil opgive at gøre indtryk på, herunder mit eget Venstre, som jeg – endda som æresmedlem – naturligvis føler noget særligt for.

Jeg tror nemlig, at de politiske partier har en helt anden dagsorden, når det handler om det reformatoriske ...

* * *

I Danmark har vi jo som bekendt adskilt religion og politik, kirke og stat, men gjort det på vores helt egen og meget specielle måde, hvor stat og kirke er klart adskilt – uden at være det.

Det er, som Bertel Haarder ofte har sagt, en ordening, der er så speciel, at den er umulig at forklare for udlændinge.

Tænk, det synes jeg, man må give ham ret i!

Jeg kan huske, at Jan Lindhardt ved et møde i Store Kannikestræde for nogle år siden spurgte mig, om det var et problem for mig som katolik, at stat og Folkekirke var så tæt forbundet, som tilfældet er i Danmark. Men jeg kunne kun svare, at nej, det var ærlig talt ikke noget problem for mig, men at jeg ikke kunne forstå, at det ikke var et problem for ham.

Som biskop i Den danske Folkekirke – en position, som jeg, det må straks medgives, ikke har stor udsigt til at komme til at indtage – men *never mind*, som biskop i Den danske Folkekirke tror jeg, at jeg ville anse det for dybt problematisk, at det reformatoriske initiativ vidtgående er overladt til staten.

Som bekendt forudsætter den kendsgerning, at Folkekirken både er en statsinstitution og et trossamfund, at de statslige myndigheder traditionelt holder sig fra dét, man kalder Kirkens indre anliggender.

Et nyt tiltag synes imidlertid nu at være under udfoldelse, idet stiftsøvrighederne og nogle bestemte kirkelige enheder ifølge det oplyste er blevet pålagt at skulle indgå *resultataftaler* med staten om mål og opnåede resultater.

Aftalerne skal aftales, men det præciseres, at der ikke med de aftaler, der skal aftales, er tale om aftaler i egentlig aftalemæssig forstand ...

En sådan nyordning er man da vist allerede af den grund nødt til at betegne som reformatorisk.

Jeg kan sagtens have misforstået noget her, og i så fald beder jeg på forhånd om undskyldning med henvisning til, at det jo også er lidt vanskeligt med ord, hvis de ikke betyder dét, de normalt betyder, thi det skaber jo tvivl med hensyn til, hvor mange af de øvrige ord, der så heller ikke har normal betydning.

I min naivitet går jeg imidlertid ud fra, at både stifter og enheder skal måles på de aktiviteter og udviklinger, som har at gøre med Folkekirkens liv og mission her i verden. Hvad kan man ellers meningsfyldt bruge de knappe ressourcer på at måle?

Og her står det mig ikke klart, hvordan Kirken nærmere skal afrapportere for eksempel virkningen af, at en kvinde tager en surdej og kommer den i tre mål hvedemel, til det hele er gennemsyret.¹⁸

Jeg er heller ikke klar over, hvordan man skal sætte tal på, at det sennepsfrø, der lægges i jorden, nok er mindre end alle andre frø på jorden, men når det er sået, vokser det op og bliver større end alle andre planter og får store grene, så himlens fugle kan bygge rede i dets skygge.¹⁹

¹⁸ Matt. 13,33

Jeg mener – det må vel være Evangeliets organiske vækstmønstre og succeskriterier, som skal lægges til grund, når man vil sætte tal på Folkekirkens resultater – og hvor henter man en bedre fremstilling af disse mønstre og kriterier end i lignelserne?

På den anden side er det naturligtvis let at se, hvordan man kan sætte tal på, at der er større glæde i himlen over én synder, som omvender sig, end over 99 retfærdige, som ikke har brug for omvendelse, thi her kan resultatet jo præcist afreporteres til 1:99.²⁰

Endnu mindre end staten tilkommer det naturligtvis mig at blande mig i Folkekirkens indre anliggender, men jeg vil dog ikke undlade at fortælle, hvordan jeg som formand for Etisk Råd selv reagerede dengang, hvor sundhedsministeriet - vist nok efter ordre fra finansministeriet - pålagde rådet at indgå en resultataftale med ministeriet – eller som det hed dengang: en kontraktstyringsaftale.

Efter drøftelse med rådets øvrige medlemmer måtte jeg meddele sundhedsministeriet, at der ikke i rådet kunne opnås tilslutning til at indgå en aftale, og dengang var det endnu sådan, at en aftale forudsatte en tilslutning fra mindst to reelle aftaleparter.

Men det var jo som sagt også på en tid, hvor en aftale var en aftale.

Hvad der er sket sidenhen, ved jeg ikke, men jeg udelukker ikke noget, for de er jo ret vedholdende i Finansministeriets departement.

Misforstå mig ikke: Mine ord skal selvfølgelig ikke forstås som en upassende opfordring til at være rebelske, det være langt fra – og jeg kan da også sagtens se, at det var meget lettere for mig dengang. Jeg var jo som formand for Etisk Råd en fri fugl, der var udpeget af Folketinget for et kort åremål og uden mulighed for forlængelse, så jeg kunne bedre tillade mig at stille mig på bagbenene.

Det nok ikke lige så let, hvis man er *statstjenestemand* - så hvis dét er ens ansættelsesmæssige position at være statstjenestemand, så kan jeg godt se, at man har et problem ...

* * *

Men måske er også dét for stifternes vedkommende en udløber af et embedssyn, som – det ved jeg jo godt – ikke er fælles for Folkekirken og Den katolske Kirke.

Hos os i Den katolske Kirke er det jo ikke nok at krybe gennem dåben for at være blevet biskop.²¹ Biskopper skal yderligere vies ved en særlig gudstjeneste med successionsmeddelende håndspålægelse.

Vore biskopper bliver jo heller ikke valgt ved en afstemning. Som jeg selv sagde engang til en ven: "Katolske biskopper kommer fra Gud" – hvad der naturligtvis til tider kun bekræfter katolikkernes grundfæstede tro på, at Herrens domme er uransagelige og hans veje usporlige ...²²

Men alt dét har selvfølgelig nogle konsekvenser for bispeembedets karakter og status.

For eksempel ville vi jo hos os i Den katolske Kirke aldrig finde på at hæfte titlen "forretningsfører" på en biskop.²³

¹⁹ Mark 4,31-32

²⁰ Luk 15,7

²¹ I skriftet "Til den kristelige adel" skriver Luther, at enhver, der er krøbet gennem dåben, er både præst og biskop og pave.

²² Rom 11,33

Men måske er Folkekirkens biskopper først nu ved at blive indhentet af det lutherske embedssyn – hvad véd jeg? Det kan I som lutherske arvinger jo vurdere langt bedre end jeg.

Og det er jo i hvert fald ikke noget, som *jeg* kan gøre noget ved.

* * *

Men lad mig nu – med et blik på uret og med den bedste vilje af verden til ikke at overskride den aftalte taletid – for den er nemlig aftalt som en aftale, der er en aftale – lægge an til landing med endnu to korte reformatoriske betragtninger.

For selv om dette er en konference om den lutherske arv – og endnu en gang tak, fordi jeg som katolik må være med til at forholde mig til den – så har alle vi kristne jo en fælles arv, ja, faktisk er vores arv mere fælles, end den er ikke-fælles.

Men vores fælles kristne arv er som bekendt en skat, som vi har i lerkar, for at den overvældende kraft skal være Guds og ikke vores egen.²⁴

Man kan imidlertid sætte en arv over styr. Man kan miste sin arveret og blive arveløs. Det må vi jo sige netop var, hvad datidens katolske kirke var på vej til i tiden op til Reformationen.

Derfor føler mange katolikker nok også, at der er faldet noget af til os af den lutherske arv ...

Men fælles for alle kristne kirker – og i hvert fald for os i Folkekirken og Den katolske Kirke – er det, at vi føler os trængt.

Vi katolikker kender i hvert fald til at være trængt ikke blot her i landet, men også i lande, hvor det er Den katolske Kirke som er majoritetskirken og i en eller anden udstrækning har folkekirkepræg.

Så – om begge vore kirker gælder det nok, at vi er trængt, men ikke stængt inde. At vi er tvivlrådige, men ikke fortvivlede. Nogle steder forfølges vi, men lades ikke i stikken. Vi slås måske til jorden, men går ikke til grunde.²⁵

Og hvad er da den reformatoriske vej i denne virkelighed?

Skal vores kirke reformeres *frem* mod noget, eller skal den reformeres *tilbage* til noget?

Er vi en religion, eller er vi bare en etisk bevægelse? – eller måske endda blot en national?

Er vi en kirke, eller er vi kun en religionsanstalt, der – som en kvindelig præst skrev i Kristeligt Dagblad – ikke skal være "en Jesus-sekt", men en "fælles religiøs kult i en kristen tradition",²⁶ – hvad det så end er for noget.

Karl Rahner er navnet på en katolsk teolog, en jesuit endda. Han levede fra 1904 til 1984, og han var – tror jeg godt, man kan sige – måske mere populær blandt protestanter, end han var blandt en god del af sin samtids katolikker. Her kan han sagtens være faldet for *Nazareth-syndromet*, nemlig at ingen profet er anerkendt i sin hjemby.²⁷

²³ Se 2008-09 - L 58 - Forslag til lov om ændring af lov om folkekirkens økonomi. (Etablering af permanente stiftsråd). § 23, stk. 8. Stiftsrådet vælger sin formand blandt menighedsrepræsentanterne. Stk. 9. Biskoppen er *forretningsfører* for stiftsrådet.

²⁴ Jf. 2 Kor 4,7

²⁵ 2 Kor 4, 8-9

²⁶ Sognepræst Lise Trap i KD den 18. juli 2008

²⁷ Luk 4,24

Men Karl Rahner var nu ikke så tosset, og et af hans berømte udsagn, som efter min opfattelse har reformatorisk relevans i nutiden, var dét, at i det nye årtusind vil fremtidens kristen enten være mystiker – eller slet ikke mere være kristen.

Kristen mystik er måske ikke dét, en lutheraner først kommer i tanker om – og dog: Brorsons salmer har jo i høj grad træk af kristen mystik.

Jeg ved godt, at Brorson var omstridt i sin samtid og fortsat er omdiskuteret i nutiden – som når Christian Thodberg for eksempel skriver, at "Brorsons tale om hjertets åndelige forening med Gud ikke er i overensstemmelse med ortodoks luthersk teologi".²⁸ Citat slut.²⁹

For slet ikke at tale om, da Kristoffer Olesen-Larsen engang talte med den Brorson-begejstrede Niels Bøgh Andersen om Brorsons salmer og sagde, at "hvis De tror, at dét er kristendom, så går De ad helvede til ...".³⁰ Citat slut.

Men lad nu bare disse indbyrdes modstridende udsagn blive stående et stykke tid til reformatorisk overvejelse og eftertanke, thi hvis Karl Rahner har ret i sin forudsigelse, så har også Den lutherske Kirke i hvert fald mindst én reformation forude – eller også er den på et tidspunkt måske slet ikke mere kirke ...

* * *

Den anden og afsluttende reformatoriske betragtning tager udgangspunkt i, at vi – når rådhusklokkerne næste gang ringer nytår ind – kan vi skrive 2009 i kalenderen. Så er der kun otte år til et jubilæum, nemlig 500-året for Martin Luthers opslag af de 95 teser, og rundt omkring i verden er man ved at sætte vand over til fejringen af dette jubilæum.

Det bliver jo uundgåeligt – og sådan skal det naturligvis *også* være – en fejring af noget fortidigt, men fejring af det fortidige er jo især relevant, hvis det har betydning for nutiden og ikke mindre for fremtiden. Det bør derfor ikke alene være en festligholdelse af en fortidig begivenhed, men en fælles samling omkring det reformatoriske som sådant – en fælles bekendelse til devisen, at Kirken er *semper reformanda*; at den *altid* skal reformeres.

Interessant er det i den forbindelse, at et katolsk institut i Paderborn og et tilsvarende luthersk institut i Strasbourg arbejder sammen om at udgive en fælles kommentar til Luthers 95 teser – tilsyneladende også med den målsætning at undersøge, om der i dag er det samme grundlag for en kirkespaltning, som der var dengang – hvis der overhovedet var. I udgangspunktet var det jo i hvert fald ikke hensigten.

Og i et interview i *Frankfurter Allgemeine Zeitung* opfordrede lederen af *Det pavelige Råd for de kristnes Enhed*, kardinal *Walter Kasper* – han opfordrede katolikkerne til at læse Luthers kommentarer til Bibelen og til at synge hans kraftfulde salmer. Kardinal Kasper gav dog også udtryk for det nok mere provokerende håb, at protestantismen ville vende tilbage til Martin Luthers tro ...

I samme forbindelse kan det noteres, at den katolske ærkebiskop af Mainz, kardinal *Karl Lehmann*, på reformationsdagen i oktober i år prædikede ved festgudstjenesten i den største evangeliske kirke

²⁸ Chr. Thodberg, "Et kor af stemmer", 1997, s. 126 og s. 129. Teologiprofessor Christian Thodberg, f. 1929, var i årene 1976–2008 kongelig konfessionarius, dvs. præst for kongehuset

²⁹ Jf. Jacob Thomsen: Hans Adolph Brorson - en mystiker? Nettidsskriftet www.catholica.dk, artikel #1154

³⁰ Niels Bøgh Andersen, "Fiskersøn fra Aventoft", 1974, s. 173. – Kristoffer Olesen Larsen, 1899–1964, var præst i Folkekirken, medstifter af bevægelsen Tidehverv og medudgiver af tidsskriftet med samme navn fra dets grundlæggelse i 1926 til sin død. – Niels Bøgh Andersen, 1908–1991, forfatter og fremtrædende højskoleforstander (Jaruplund Højskole).

i Bonn, og at han her gjorde sig til talsmand for en fælles luthersk-katolsk fejring af reformationsjubilæet i 2017.

Noget sådant ville jo virkelig være et reformatorisk nybrud, må man da vist sige.

Og med det formentlig helt illusoriske håb, at det usandsynlige skulle ske, nemlig at Den danske Folkekirke i 2017 – for slet ikke at tale om i 2036 – skulle turde fejre reformationsjubilæum sammen med andre kristne kirker, herunder med os katolikker – med dette spinkle håb om, at Folkekirken virkeligt ville *turde* dét, vil jeg afslutte med *et let reformeret* citat fra indledningen til Martin Luthers 95 teser:

Amore et studio elucidandae veritatis haec *suprascripta nunc* disputabuntur – eller på dansk: Af kærlighed til sandheden og af lyst til at oplyse den sættes *ovenstående nu* til debat – samtidig med, at jeg siger som den irske komiker *Dave Allen*, der døde i 2005 – den Dave Allen, kan I måske huske, om hvem man sagde, at han havde en halv finger, mens han selv stædigt fastholdt, at han faktisk havde 9½ finger – en problemstilling, som jeg i øvrigt ofte har opfattet som symbolsk for de forskellige opfattelser af, hvor meget vore kirker har fælles eller ikke fælles – er det kun en halv, eller er det 9½?

Så altså med Dave Allen's ord: Goodnight, thank you – *and may God bless you!*